



GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ

JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 3

Eylül-2024

MAKALE BİLGİLERİ

Peygamberlerin Gerekliği

The Necessity of Prophets

YAZAR

Kazım ALBAYRAK

Dr. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi LEE

kelam123@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3126-694X

<http://doi.org/10.5281/zenodo.13747933>

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 12.08.2024

Makale Kabul Tarihi: 12.09.2024

Sayfa Aralığı: 727-746

ÖZET

Ehl-i sünnet kelâmcıları, aklen mümkün olan peygamber göndermenin, Allah'a zorunluluk isnad etmemek üzere O'nun hikmeti ve lütfu gereği olduğunu söyler. İslâm filozofları da peygamberliği kabul eder, ancak bazıları peygamberlerle filozofları eşdeğer tutar. Peygamberliğin gerekliliği, varlık ve oluşla doğrudan ilişkilidir; çünkü varlık, kendini bildirerek anlam kazanır. Peygamberler olmasaydı, insanlık kâinatı bütünlük içinde kavrayamaz, iyi ile kötüyü ayırt edemez ve hakikat temelinde bir medeniyet kuramazdı. Aile, adalet, ihsan gibi insanlığı vahşilikten ayıran temel kavramlar peygamberler aracılığıyla öğrenilmiştir. Bu da Mutlak Fikrin gerekliliği ve peygamberlerin bu fikri aktarma zorunluluğunu ortaya koyar. Tez olarak İslâm, antitez olarak ise bâtil sistemler karşımıza çıkar. Bu bâtil sistemler bile varlıklarını dine borçludur; çünkü hakikat ölçülerini bozarak onlardan saparlar. İnsan, peygamberlerin rehberliği olmaksızın doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü de ayırt edemez. Ayrıca, medeniyetin temeli olan dil de peygamberlerle başlamıştır. İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den itibaren medeniyet, peygamberlerin öğretileri üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla, peygamberler olmadan medeniyetler var olamaz.

Anahtar Kelimeler: Peygamberler, Medeniyet, Mutlak Fikir.

ABSTRACT

The theologians of Ahl al-Sunnah argue that prophethood is logically possible and, while not obligatory, it exists as a divine favor stemming from Allah's wisdom. Islamic philosophers also accept prophethood, although some equate prophets with philosophers. The necessity of prophethood is directly related to existence and creation, as existence gains meaning through revelation. Without prophets, humanity would not be able to comprehend the universe in its entirety, distinguish between good and evil, or establish a civilization based on truth. Fundamental concepts that differentiate humanity from savagery, such as family, justice, and benevolence, were taught by prophets. This underscores the necessity of the Absolute Idea and the indispensable role of prophets in conveying it. While Islam stands as the thesis, falsehood appears as the antithesis. Even those systems that oppose the truth owe their existence to religion, as they distort its values. Humanity, without the guidance of prophets, would be incapable of discerning

right from wrong or good from evil. Furthermore, the foundation of civilization—language—began with the prophets. Since the first human and prophet, Adam, civilization has been built upon the teachings of prophets. Thus, without prophets, civilization would not exist.

Key Words: Prophets, Civilisation, Absolute Idea.

الخلاصة

يجادل علماء الكلام من أهل السنة بأن النبوة ممكنة عقلاً، وعلى الرغم من أنها ليست واجبة، إلا أنها تُعد نعمة إلهية نابعة من حكمة الله تعالى. كما يقبل الفلاسفة المسلمون بالنبوة، إلا أن البعض منهم يرى أن الأنبياء والفلاسفة متساوون. إن ضرورة النبوة ترتبط ارتباطاً مباشراً بالوجود والخلق، حيث يكتسب الوجود معناه من خلال الوحي. بدون الأنبياء، لن تتمكن البشرية من فهم الكون ككل، ولن تكون قادرة على التمييز بين الخير والشر، ولن تنشئ حضارة قائمة على الحقيقة. إن المفاهيم الأساسية التي تميز البشرية عن الوحشية، مثل الأسرة والعدالة والإحسان، تعلمناها من الأنبياء. وهذا يبرز ضرورة "الفكرة المطلقة" والدور الذي لا غنى عنه للأنبياء في نقلها. في حين أن الإسلام يمثل الأطروحة، يظهر الباطل كنفقيض. حتى الأنظمة التي تعارض الحقيقة تدين بوجودها للدين، حيث تقوم بتشويه قيمه. بدون الأنبياء، لن يتمكن البشر من التمييز بين الحق والباطل، ولن تكون هناك حضارة. إضافةً إلى ذلك، فإن أساس الحضارة - وهو اللغة - بدأ مع الأنبياء. منذ أول إنسان وأول نبي، آدم عليه السلام، بُنيت الحضارة على تعاليم الأنبياء. لذلك، بدون الأنبياء، لن تكون هناك حضارة.

الكلمات المفتاحية: الأنبياء، الحضارة، الفكرة المطلقة.

GİRİŞ

Bu çalışmada kelâm ilminin üç temel konusundan (usul-i selâse) ikincisi olan nübüvvet incelenir. Nübüvvet mevzuu, kelâm ilminin birinci konusu olan ulûhiyyet ile yakın alâkalıdır. Allah'ın varlığı nübüvvet müessesesini iltizam ettiği gibi nübüvvetin kendisi de Allah'ın varlığına doğrudan bağlıdır. Kur'an'da Allah ile Peygamber sık sık birlikte anılır (Nisa Sûresi, 4/80; Mâide Sûresi, 5/92; Nûr Sûresi, 24/54). Kelâm ilminin üç temel konusundan sonuncusu olan âhiret bahisleri ise en başta Allah'ın varlığı ve sonra da Allah'ın peygamber göndermesi ile doğrudan alâkalıdır. Kısaca “üç temel konu” birbirinin mülâzımıdır. Birine inanmak diğerlerine inanmayı gerekli kılar.

Ele aldığımız nübüvvet mevzuu geniş bir hacme sahip olup mümkün merteye ihtisar etmeye gayret ettik. Peygamberin imkânı, hikmeti ve gerekliliği temelinde mevzuu incelerken, peygamberler olmasaydı insanların değil medeniyet kurmak, yemek yemek, üremek barınmak dahil hiçbir şeyi bilemeyeceği gibi yaşayıp bir müddet sonra yok olacağı kanaatine vardık. Mu'tezile ve İslâm felsefesinin nübüvvet görüşlerine de kısaca değinmeye çalıştık.

Mevzuu sekiz maddede ele aldık, ancak bahisler arasında bağlantılar olduğunu ve bazı maddelerin birleştirilebileceğini de belirtelim. Bahsin anahtarı mesabesinde olduğu için sekizinci maddeyi geniş tuttuk. Çalışmamızın sonuç bölümünde de kısa bir değerlendirme yaptık.

Çağdaş kelâm kitaplarında uluhiyet bahisleri ağırlıkta olsa da peygamberlerin gerekliliğine de dikkat çekilir. Zaten çağımızda kısmî bir yaygınlığa sahip deizm problemi de bu mevzunun ehemmiyetini ihtar eder. Bu çalışmamızda doğrudan deizm gibi problemlere temas edilmese de peygamberlerin gerekliliği mevzuu, felsefî-hikemî zaviyeden ve aynı zamanda medeniyetin temelleri bakımından ele alınmıştır. Bâtil yönden medeniyet kuranların bile Hak kutbundan aldıklarıyla nizam kurdukları ve bildirilen bir hakikat olmasa (peygamberlerin gerekliliği) medeniyet kuramayacakları tezi incelenmiştir. Çalışmada, eserden müessire, yani yaratıcıdan yaratılana doğru yönelen (tümdengelen/dedüktif) bakış açısından ziyade eserden müessire, yani insanın yol gösterici peygambere ihtiyacından yaratıcıya doğru (tümevarım/endüktif) hareket edilmiştir.

1. Peygamberliğin İmkânı

Peygamberlik mümkündür. Bu hem Allah açısından hem insan açısından söz konusudur. Allah tarafından peygamberlere kitaplar ve sahifeler (suhuf) indirilmiştir. Allah'ın peygamberlerle irtibatı vahiy adımı alır.

İnsanlar açısından da peygamberlerin varlığı mümkündür. İnsanın, varlık âlemini derinlemesine tefekkür ederek bu âlemdeki düzeni, hikmeti ve hikmetin nihai kaynağını fark etmesi neticesinde, insan aklının sınırlılıkları ile mutlak bilgiyi kavrayamayacağı düşüncesine varması, Yaratıcı'nın rehberlik için peygamber göndermesinin bir zorunluluk olduğunu kabul etmesini sağlar. İslam düşüncesine göre, peygamberlik müessesesi, hem insanın Yaratıcı'ya olan ihtiyaç ve acziyetinin bir yansıması hem de Yaratıcı'nın insanlara olan rahmetinin bir tezahürüdür (Gazâlî, 2017, s. 51-55).

İnsan tefekkür ettikçe peygamberlerin lüzumu ve olmadıkları takdirde tablonun vahametini daha iyi idrak eder. Peygamberler gönderilmesinde birçok hikmet olması yanında Allah'ın büyük bir lütfu olduğunu da kabul eder. Bunun için Allah'ın insanlar arasından bazı seçkin kullarını görevlendirmesini ve onları aracı kılmasını, ayrıca onları ruhî ve fizikî özelliklerle donatmasını da mümkün görür. Zira Allah'ın insanlara tebliğ edeceği mesajlar vardır ve bunlar gerekli ve insanın faydasıdır (Türkgülü, 2018, s. 258).

2. Peygamber Göndermenin Hikmeti Oluşu

Klasik kelâm kitaplarında nübüvvet bahsi, “Peygamberler gönderilmesinde hikmet vardır.” (Ömer en-Nesefî, 2015, s. 158; Bilmen, 1972, s.165) sözüyle başlar. Hanefî fakihi, muhaddis, müfessir ve kelâmcı Necmeddin Ömer en-Nesefî'nin (ö.537/1142) “Peygamber gönderilmesinde hikmet vardır.” sözünü şerheden kelâm, tefsir, fıkıh ve usul-ı fıkıh, mantık ve belâgata dair eserleri olan Teftâzânî (ö.792/1390) “Burada peygamber göndermenin gerekli olmasının asla Allah'a vacip olduğu mânasında olmadığı, bilakis fayda ve güzel neticeler içerdiğinden Allah'ın hikmeti gereği olduğunu” (Teftâzânî, 2018, s. 473) ifade eder.

İmam Mâtürîdî ise Allah'ın bize verdiği nimetleri tanıma ve sahibine teşekkür etmemiz yanında, insanın bu kadar detaylı yaratılmış olmasının onun kullukla görevlendirilmesine ve bunu ona bildiren peygamberlerin gönderilmesine ihtiyaç ve zaruret olduğunu söyler. Peygamberin haberi ile ilgili şöyle bir misal verir: “Bütün insanların ölümlü olduğu

tecrübe ile bilinemeyeceğinden bu gerçeğin peygamberlerin haber vermesiyle anlaşıldığı sabit olmuştur” (Mâtürîdî, 2016, s. 278 ve 286).

İlim ve tecrübenin peygamberlerin yerini doldurup dolduramayacağı meselesine kısaca değinmek gerekir. İlim, hayatın amacını açıklamakta yetersiz kalır ve akılla sınırlıdır. Tecrübe, insan için bir bilgi kaynağıdır; ancak tekrarlanan pratikler aracılığıyla hakikatin keşfedilmesi mümkün olmayacağı gibi insanın kendi kendine kültür ve medeniyet oluşturması da akla yatkın görünmemektedir (Önal, 2020, s. 195). Zira arananın ne olduğuna dair bir kavrayış olmadığında, defalarca tecrübe edilse dahi bulunan şey bir anlam bütünlüğüne bağlanamaz. Başka bir ifadeyle, ne aradığını bilmeyen, neyi bulduğunu da bilemez. Varlık, hakikat, ruh, kültür ve medeniyet gibi metafizik kavramlar, doğrusal bir süreçle değil, daha ziyade döngüsel bir anlayışla değerlendirilmelidir. Hegel’in doğrusal tarih anlayışı, Batı merkezli bir yaklaşımdır ve tarihin sona erdiği tezi, varlığın yapısıyla uyumlu değildir. Eğer zamanın geçişi veya tecrübenin birikimiyle hakikat elde edilebilseydi, günümüzde mevcut olan baskı ve sömürü düzeni var olmazdı. Necip Fazıl bir beytinde şöyle der:

“Zaman korkunç daire; ilk ve son nokta nerde?

Bazı geriden gelen, yüzbin devir ilerde!” (Kısakürek, 2019, s. 404)

Peygamberlerin imkânını aklın kabul etmesi yanında, hakkaniyet ve ahlâk ölçüleri, inanç ve amel sistemleri, selâm, emniyet ve temizlik, bir arada yaşama fikri, nizam kurma ve yıkma gibi neredeyse bütün insanî oluşlarda peygamberlerin vazgeçilmezliği görülmektedir. Aksi takdirde zulmet ve cehalet dünyayı yaşanmaz hâle getirir. Çünkü hayat mefhumunu bile peygamberlere borçluyuz. İlk hayat Hz. Adem’le oldu ve hayata nizam getiren ve ilkelerini ortaya koyan peygamberlerdir. Daha sonra peygamberlerden alınanlardan istifade ile ancak bazı noktalarda dejenere ederek bâtil hayatlar kuruldu. Kısaca insanlık hayat kurmayı, varlığa tasarruf etmeyi peygamberlerden öğrendi. Bir sonraki bahiste bunu detaylı inceleyeceğiz.

Eğer Allah peygamber göndermemiş olsaydı, O'nun isimleri ve sıfatları, iyi ve kötü idraki dahil olmak üzere hiçbir ahlâkî ölçü ve hüküm bilinemeyecek, “salih amel” kavramı var olmayacaktı. Allah inancı ise aklın sınırlı yetisiyle belirsiz bir biçimde O'na ulaşsa, hatta O'na dair bilgi edinse bile bu bilginin soyut, zayıf ve eksik bir yapıda kalmasına neden olacaktı. Ayrıca bu inançta âhret ve hesap gibi kavramlar da yer almayacaktı. Dolayısıyla

peygamberlerin gönderilmesi, Allah'ın varlığının anlaşılması açısından zorunludur, her ne kadar Allah'ın zatına mecbur kılınmasa da.

Başka bir açıdan bakıldığında, peygamberlerin gönderilmesinin gerekliliği, insanın doğasından kaynaklanan özelliklerde de görülebilir. İnsan, iman ve inkâr, iyilik ve kötülük gibi ahlâkî vasıflar taşıyan bir varlıktır ve bu nedenle peygamberlerin rehberliğine ihtiyaç duyar. İnsan, hayvanlardan farklı olarak ahlâkî bir varlıktır ve ilahî sorumluluğa yatkındır. Bu bağlamda, insanlığın en üstün örnekleri peygamberlerdir. Peygamberler, insan doğasının tamamlayıcı bir parçası olup insanın mânevî gelişimi ve kemale ermesi için zorunludur. İnsan, ancak peygamberlerle tam bir varlık haline gelir. Bir başka deyişle, peygamberler olmadan insanın, insan olmadan peygamberlerin varlığı düşünülemez. Bu iki kavram birbiriyle ayrılmaz bir bütün oluşturur; nitekim ilk insan aynı zamanda ilk peygamberdir.

Ehl-i sünnetin iki itikadî mezhebinin görüşleri şöyle özetlenebilir: Mâtürîdiyye kelâmcıları, “Allah Tealâ'nın peygamber göndermesi mümkündür, akıl da bunu gerektirir” demiş, onların bir kısmı ise “Hikmeti gereği vaciptir.” demiştir (Sâbûnî, 2007, s. 99).

Eş'arîler ise “Peygamberlerin gönderilmesinde hikmet ve maslahatlar vardır, ancak peygamberler gönderilmesinin sebebi hikmetler ve maslahatlar değildir. Şüphesiz takdir edici Allah'a nisbetle hikmetin varlığı ve yokluğu müsavidir.” derler.

Bu mevzuda Mâtürîdîler ile Eş'arîler arasında lafız farklılığı olup bunu izah sadedinde Osmanlı son dönem âlimlerinden Giritli Sırrı Paşa (ö. 1895), “Mâtürîdîlerin vâcip demesinin vücûb-ı aklî (aklî zorunluluk) veya vücûb-ı şer'î (şer'î zorunluluk) mânasında olmayıp buradaki vücûbun hikmet ve maslahatın gerektirmesi mânasında olduğunu” söyler (Sırrı Paşa, 2021, s. 467).

Aklen mümkün olan peygamberlik, hikmet açısından gereklidir. İnsan akıllı peygamber gönderilmesini kabul eder. Zaten akıl kulluğun niteliğini bilemez. Allah için peygamber göndermek hikmet ve rahmettir.

3. Peygamber Göndermenin Lütuf Oluşu

Akla dayanarak peygamberlere ihtiyaç olmadığını söyleyen Sümeniyye ve Brahman gibi İslâm dışı mezhepler yanında günümüzde deist görüştekiler de böyledir. Hâtta “Kur’aniyyun-mealci, kaynakçı” denen taifenin görüşleri de “peygambersiz İslâm” anlayışına yol açmakta, bu da deizme âdetâ bir köprü olmaktadır.

Peygamber göndermenin ve insanların buna ihtiyacı mevzuları bir yana Allah’ın peygamber göndermesi O’nun bir lütfudur. Zira insan mutlak değil ve sınırlı aklı ile sınırsız kuşatamaz. Böylece Allah peygamberler göndererek insana lütüfta bulunmuştur (Can, 2020, s. 281).

Kur’an’ın birçok âyetinde Allah Teâlâ mutlak hidayet kaynağı olarak nitelendirilmekle birlikte, peygamberler için de “hâdî” kelimesi geçmektedir. “*Sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir yol göstericisi (hâdî) vardır.*” (Ra’d Sûresi, 13/7) âyetinde olduğu gibi. Peygambersiz bir dinin pratiği olamayacağını ve pratiği olmayan bir dinin de hayattan kopacağını ilâve edelim.

“Hâdî”nin kim olduğu hususunda ise müfessirler değişik yorumlar yapmışlardır. Mesela, “hidayet edici olarak Allah Teâlâ”, “yol gösterici olarak peygamberler”, “davet edici ve yönetici olarak diğer önderler” olabileceğini söylemişlerdir (İbn Kesîr, 1980, II/271; Râzî, Tefsir, XIX/13-14).

Giritli Sırrı Paşa ise insanın müjdeleme ve korkutmaya taalluk eden işleri kendi başına idrak edemeyeceği, dünyevî ve uhrevî işlerden insanların muhtaç oldukları şeyleri ancak yüce peygamberin beyânlarıyla bileceği, cennet ve sevaba vâsıl olma ile azaptan sakınmanın yolunu aklın başlı başına bilemeyeceği, faydalı ve zararlı cismin zararını anlamak için beşerî hasselere ve akıllara tam bir bağımsızlık verilmediği, zorunlu ve imkânsız olanı uzun araştırmalarla o da nisbî olarak bileceği, ancak mümkünatın her iki tarafından yani varlık ve yokluğundan birini kendi başına kararlaştırmasına yol olmadığını belirttikten sonra bütün bunları şu şekilde bağlar:

“Dolayısıyla bu konuları bize beyân etmeleri için yüce peygamberleri göndermiş olması Allah tarafından büyük bir fazl ve ihsandır. Zâten Kur’an-ı Kerim’de, “*Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.*” (Enbiyâ Sûresi, 21/107) buyurulmuştur” (Sırrı Paşa, 2021, s. 470).

Bu bahiste şunu da ilave edelim: Allah'ın kullarına verdiği en büyük nimet hidayet olup bu da ancak peygamberlerin tebliği vesilesiyle tahakkuk eder.

4. Peygamberlere Duyulan İhtiyaç

Bir önceki bahiste peygamberlere duyulan ihtiyaca kısmen değinilse de burada müstakil olarak ele alacağız. İmam Mâtürîdî, “Nübüvvet müessesesinin mevcudiyetine aklî bir zorunluluk olarak hükmetmek vazgeçilmez bir durum arz eder.” (Mâtürîdî, 2016, s. 277) dedikten sonra zararlı ve zararsız gıdaların ayrılması, sanat ve mesleklerin kaynağı, evcil hayvanların bilinmesi vs. mevzuları sayıp aynı bahiste şöyle der:

“Bir de dillerin öğrenilmesi; diller ki insan varlığı hem dünya hayatı hem de âhireti için onlar sayesinde fonksiyonel olmuştur. Bir de (nesnelere ait) isimlerin öğrenilmesi, onlar olmasaydı hiçbir ihtiyaç anlaşılabilir ve hiçbir kimse onu gidermenin yolunu bilmeye imkân bulamazdı (Mâtürîdî, 2016, s. 277).

İmam Mâtürîdî, insanların musibetle karşılaştıklarında birbirlerine başvurduklarını, edebi ilimleri birbirlerine öğrettiklerini, kitaplardan ve düşünürlerden elde ettikleri bilgileri başkalarına aktardıklarını belirtir. Bu durumun, insanların kendi akıllarını yeterli bulmayıp, güvenilir ve doğru sözlü bir rehber ihtiyacı duyduklarını gösterdiğini ifade eder. Mâtürîdî, bu rehberin peygamberler olduğunu ve insanların birçok konuda, peygamberler aracılığıyla Allah'tan gelen bilgilere dayandığını vurgular. Hatta din ve dünya işlerinin yanı sıra sihir gibi alanlarda bile bu ihtiyacın hissedildiğini ve insanların savaş ve mal mülk koruma gibi konularda bile peygamberlerden gelen bilgilere dayandıklarını belirtir. Sonuç olarak, bu bilginin Allah'ın ilim ve hikmetiyle, peygamberler aracılığıyla insanlara ulaştığını ifade eder (Mâtürîdî, 2016, s. 277).

5. Mu'tezile'nin Aslah Prensibi

En iyinin zorunlu olması demek olan aslâhiyet meselesi, kelâm ilminde “salâh-aslah” mevzuu olarak geçer. Kulun menfaatine ve yararına en uygun, en hayırlı şey anlamına gelen “aslah”ı yaratmak, Ehl-i sünnet'e göre Allah'a vâcib ve zorunlu değildir. Allah Teâlâ'yı dilediğini yapan (fâil-i muhtar) bir varlık olmaktan çıkarıp, irade ve ihtiyarsız, zorunlu ve mecbur bir varlık hâline getiren “aslah prensibi”ni Ehl-i sünnet kelâmcıları kabul etmemiştir. Aslah, Mu'tezile'nin “vücûp alellah” temel görüşü içinde kabul ettiği fikirlerden birisidir (İlhan, 1991, s. 495).

Mu'tezile'ye göre "Kulun yararına olan şeyi yaratmak, Allah üzerine vâciptir". Bu bağlamda Mu'tezile irade hürriyeti ve Allah'ın sıfatları mevzuunda Ehl-i sünnet'e muhalefet eder ve "Allah'ın, kul için en uygun olanı yaratması vâciptir." diyerek (aslah görüşü) Allah'ı da determinizme icbar eder. Ehl-i sünnet (Mâtürîdî ve Eş'arî) ise ilâh olana vâcip şartını kabul etmez. Bunu kabul, Allah'ın lütufkârlığını inkâr demektir ve Allah'ın kudretini sınırlamak mânasına gelir, der (Sâbûnî, 2007, s. 146-147).

İmam Eş'arî'nin Mu'tezile'den ayrılmasına sebep olan ve hocası Cübbâî'ye sorduğu "ihve-i selâse-üç kardeş" meselesi, Mu'tezile'de aslah prensibi adı verilen, en iyiyi yaratmanın zorunlu olması meselesine dayanmaktadır. İhve-i selâse meselesi, Mu'tezile'nin, "Allah insanlar için en hayırlı olanı (aslah) yaratır (yaratmak zorundadır)" görüşüne itiraz demektir.¹

6. Hüsün ve Kubuhun (İyilik ve Kötülük) Tesbiti

Hüsün ve kubuhun insan aklı tarafından bilinip bilinemeyeceği mevzuu, doğrudan olmasa bile Peygamber göndermenin gerekli olup olmadığıyla da ilgilidir. Kelime olarak hüsün (hüsün) "güzel olmak, güzellik, rağbet edilen ve sevilen şey" demektir. Kubuh (kubh) ise "çirkin olmak, çirkinlik, nefret edilen şey" demektir (Topaloğlu-Çelebi, 2017, s. 136). Türkçe'de "güzel" ve "çirkin" kelimeleri daha ziyade estetik değerleri ifade ettiğinden kelâm, ahlâk ve usul-ı fıkıh terimi olarak hüsün ve kubuh, yerine göre "iyilik-kötülük, dünya ve âhiret hayatı açısından fayda-zarar" diye ifade edebiliriz. Hulâsa, hüsün ve kubuh, iyilikle kötülüğün mahiyetine ve ölçüsüne ilişkin tartışmalara konu olan kelâm, ahlâk ve fıkıh usulü terimidir (Çelebi, 1999, s. 59).

Hüsün ve kubuh meselesi şu soruya yöneliktir: Akıl, kendi başına iyi ve kötüyü bulabilir mi? Kelâmda "hüsün ve kubuh-iyilik ve kötülük" meselesini doğuran tartışmada Ehl-i sünnet, son tahlilde nakle (vahye) muhtaç olduğunu vurgular. Bu bahiste İmam Mâtürîdî, Eş'arîlerden biraz farklı düşünerek, Allah'ın hikmet ve adaletiyle münasip

¹ Mu'tezile'nin aslah prensibinin çürütülmesi olan ihve-i selâse hadisesi şöyledir. Allah'a hiçbir şeyin vâcip olmayacağı görüşünü benimseyen Eş'arî, bunu ispat etmek için bir "üç kardeş meselesi" tasarlamış ve hocası Ebû Ali el-Cübbâî'ye biri mümin, diğeri kâfir, üçüncüsü de henüz çocukken ölen üç kardeş hakkındaki kanaatini sormuştur. Cübbâî'nin birincisinin cennete, ikincisinin cehenneme konulacağı, üçüncüsünün ise azaptan kurtulmakla birlikte cennete giremeyeceği şeklinde cevap vermesi üzerine Eş'arî üçüncü kardeşin şöyle itiraz edebileceğini söylemiştir: "Rabbim! Bana ömür verseydin de sana iman ve itaat ederek yaşasaydım ve cennete girseydim. Benim için en uygun olanı yapman gerekirdi." Cübbâî, bu itirazı Allah'ın söz konusu çocuk için en uygun olanı yarattığını, zira yaşadığı takdirde âsi olup cehenneme gireceğini söylemek suretiyle cevaplamışsa da Eş'arî bu çözümün kâfir olan kardeşe uygun düşmediğini hatırlatmış ve kendisinden tatminkâr bir cevap alamadığını ifade etmiştir.

olarak, bazı mevzularda aklın iyi ve kötüyü bilebileceğini, fakat son tahlilde peygamberlere muhtaç olduğunu belirtir. Eş'ariler ise eşyanın zatıyla iyi ve kötü olduğunun bilinemeyeceğini, bunu şer'î ölçülerin belirlediğini söyler. Mu'tezile ise akıl hüsün ve kubuhu bilir ve bunu ayırt etmenin insan için zor olmadığını söyler.

Hüsün ve kubuh meselesinin ikinci bir vechi vardır. O da "Din gelmeden insanlar yükümlü müdür?" sorusudur. Bu mevzuda Eş'ariler, "Akıl kendi başına iyilik ve kötülüğü kavrayamayacağı için yükümlü tutulamaz." derler. Mâtürîdîlerin ise bir kısmı Eş'ariler gibi düşünür. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâtürîdî'nin içinde bulunduğu grup ise Allah'ın varlık ve birliğini, din gelmeden önce de aklın idrak edebileceğini, geri kalan dinî hükümleri tam kavrayamasa bile sadece bununla yükümlü tutulacağını söyler (Kılavuz, 2014, s. 198).

Hüsün ve kubuhun tesbiti, Mâtürîdî ve Eş'arilere göre peygamberlerin gönderilmesinin lüzumuna işaret eder. Kul bazı şeylerin kötü olduğunu fitraten bilse bile bu onun için yeterli değildir. Ayrıca Allah'ın varlık ve birliğini akıl kendi başına idrak etse bile bu, dini kavramak ve ibadetleri bilmek açısından yetersizdir.

7. Bazı İslâm Filozoflarına Göre Peygamberlik

Fârâbî'ye (ö.339/950) göre, "Peygamber metafizik ve nazarî ilmi bilmez. Fakat sezgi kuvvetiyle pratik hikmette, ahlâkta deha sahibidir. Halbuki yetkin bir filozof amelî hikmeti nazarî hikmete bağlar. Şu halde yetkin bir filozof peygamberlerden üstündür" (Ülken, 2005, s. 186). Kur'an'ı akılla açıklamak isteyen Fârâbî oradaki arş, kürsî, levh, kalem gibi birçok terimi, kendi sistemine göre yorumlar. Aynı metodu bedenlerin çürüdükten sonra dirilmesi ve âhiret konularına tatbik eder. İbn Rüşd (ö. 595/1198) bu bakımdan Fârâbî'nin ardından gitmiştir (Ülken, t.y., s. 62).

İslâm felsefesi araştırmacısı Mahmut Kaya'ya göre ise Fârâbî, filozofları peygamberlerden üstün tutmaz (Kaya, 1995, s. 156). Ancak filozoflarla peygamberleri eşit gören bir yaklaşımı olduğu söylenebilir. Fârâbî, filozofların sudûr teorisini savunarak âlemin kıdemi görüşüne sapsmış, cismanî haşrı inkâr etmiştir. İmam Gazâlî (ö. 505/1111) ise bu görüşe sapan İslâm filozoflarını tekfir etmiştir (Gazâlî, 2014, S. 225).

İbn Sîna (ö. 428/1037) mucizeleri tabiat kanunları içinde değerlendirir. Deneme yanılma yoluyla iyi ve kötünün belirlenmesinin imkânsızlığını söyleyerek vahye işaret eder.

Felsefî kavramlarla dinî kavramları yan yana kullanır (Durusoy, 1999, s. 330). İbn Rüşd (ö.595/1198) de diğer iki İslâm filozofu gibi Meşşâî (Aristocu) geleneğe bağlı olup felsefe ile dini uzlaştırmaya çalışmış, âlemin kâdim veya hâdis olmasının fark etmediğini söylemiş, sudûr teorisini de reddetmiştir. Âlemin yetkin bir yaratıcının fiili ve eseri olması bakımından ezellilik arzettiğini ileri sürmüştür. Nübüvvetin aklen mümkün olduğunu ve Hz. Peygamber'in mucize olarak sadece Kur'an-ı Kerim'i getirdiğini söyler. Böylece hissî ve haberî mucizeleri inkâr eder. Ölümden sonraki hayat için ise sadece ruhen dirilmeyi savunmanın vahye göre mahzuru olmadığını iddia eder (Karlığa, 1999, s. 266).

8. Peygamberler Olmasaydı, Medeniyet Olmazdı

Allah Kur'an'da, "*Allah bütün isimleri Âdem'e öğretti*" (Bakara Sûresi, 2/31) diye buyurarak, insanın kâinattaki eşsiz konumuna işaret ediyor. "*Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.*" (Bakara Sûresi, 2/30) âyetinde de halifelik makamıyla yüceltilen insan görülüyor ve bunun kıstası da peygamberlerdir. İlk dil, ilk insanla vardı ve ilk insan ilk peygamberdi. Kur'an'da âlemlere rahmet olarak gönderildiği bildirilen (Enbiya Sûresi, 21/107) ve sahih hadislerde² de en evvel ve en üstün olduğuna işaret edilen ise son peygamber Allah Resulü'dür.

Peygamberler olmasaydı varlık olmazdı, iyi-kötü idraki olmazdı, medeniyet olmazdı. Zira varlık, bildirebilme ile mümkün. Eğer insanoğluna temel insanî meseleler peygamberler vasıtasıyla bildirilmese, gösterilmese, öğretilmeseydi, insan pratiğinin sayısız tekrarıyla aile dahil hiçbir insanî müessese kuramaz, ilkel olarak yaşar veya helâk olur giderdi. Gayri müslimlerin kurduğu medeniyetler ise peygamberlerin bildirdiği hakikatlere antitez olarak çıktıkları için onların da varlık sebebi peygamberlerin bildirdikleridir. Ancak onlar bunu tersinden gösterirken, nizam kurma, aile, yardımlaşma, hak ve adalet vs. kavramları peygamberlerden almışlar, onları kısmen bozarak kullanmışlardır. Tez ve mihrak nokta Allah'ın insanlara peygamberler vasıtasıyla bildirdiği hakikatlerdir. İslâm dışındaki gerek bozulmuş dinler gerek felsefeler, dinin antitezi olarak hakikati tersinden gösterendir. Ayrıca onlar İslâm'a karşı olurken sürekli kendilerini ve birbirlerini de tekzip etmektedir. Bu ise "hak bir, bâtil sayısızdır." hakikatinin ifadesidir.

² Söz konusu hadislerden ikisi şöyledir: "*Âdem, ruh ile ceset arasında iken ben nebî idim.*" (Tirmizî, "Menâkıp" hadis no: 3609); "*Ben, Allah indinde nebîlerin sonuncusu ve tamamlayıcısıydım. Şu hâlde ki Âdem'in balçığı toprağa bırakılmış, upuzun yatıyordu ve henüz kalıbına ruh üflenmemişti.*" (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 28/379, hadis no: 17150).

Hz. Âdem'den itibaren Şit, İdris, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, İsmail, Dâvûd ve Süleyman peygamberlerin (as.) örnekleri üzerinden peygamber tarihi ile medeniyet arasındaki ilişkiyi inceleyen Ömer Faruk Akman, Batı'nın peygamberleri dışlayan "taş devri, mağarada yaşayan insan" şeklindeki tarih anlayışının ne kadar temelsiz olduğunu vurgular. Akman'ın makalesinden şu tespitler özetlenebilir: "Mutlak Fikrin gerekliliği" davası, peygamberler aracılığıyla bildirilen Allah Kelâmı ve bu kelâmın peygamberler tarafından uygulanması konusu her peygamber döneminin "ihtiyacı doğuran araç" zamanına denk gelmektedir. Mekke'nin bir diğer adının "Ümmü'l-Kurâ", yani "Yerleşim Bölgelerinin Anası" olması ve asıl ilkel durumun peygamber emirlerinden saparak puta tapmaya başlanması, Batı'nın "ilerlemiş ve zirveye ulaşmış" teknik anlayışının geçersizliğini göstermektedir. Ayrıca makalede, Batı'nın tarih yazımında kullandığı yöntemlerin "temelsiz bir zemin üzerindeki verimsiz mücadelelerden" ibaret olduğu, "Mutlak Fikrin yol göstericiliği, denetleyiciliği ve gerekliliğine" duyulan ihtiyaç olmadan "kapsamlı bir tarih anlayışının" mümkün olamayacağı belirtilmektedir. Bunun yanında, bilgi, eşya ve olayların içeriğinden bilincin çıkardığı formun önemine vurgu yapılarak, "soyut düşünce olmadan bilimin doğamayacağı" ve "ideal değerlerle eşya ve olayların tasarruf edileceği" ifade edilmektedir (Akman, 2018).

Yine bu noktada bütün mesleklerin peygamberler tarafından insanoğluna öğretildiğini belirtelim. Yazı ve terziliğin İdris (as.), gemiciliğin Nuh (as.), demirciliğin Dâvûd (as.) tarafından öğretilmesi gibi. Filozof, şair ve hekim Empedokles (MÖ. 434) hikmeti, Dâvûd Peygamber zamanında yaşayan Lokman el-Hakîm'den almıştı, Pisagor ise Mısır'da Süleyman Peygamber'in talebelerinden fizik ve metafizik okumuş, geometriyi Mısırlılardan öğrenmiştir. Kısaca bu filozoflar Doğu'da öğrendiklerini Grek dünyasına aktarmıştı (Kutluer, 2017, s. 44).

Gerçek bir medeniyet için gereken "insan, hayat ve kâinat" üçlüsünün peygamberlerin mesajıyla kurulacağını ve insanlığın medeniyet adına elde ettiği maddî ve mânevî bütün olumlu değerleri esasen peygamberlere borçlu olduğunu ve ıslah yerine ifsat edici medeniyetlerin mutluluk yerine şekavet getirdiğini ifade eden İbrahim Coşkun ise bütün bunları bildiren Kur'an-ı Kerim ve onu getiren Hz. Peygamber'e işaret eder (Coşkun, 2019, s. 329-336). Makalenin sonuç bölümünde ise Mutlak Fikrin gerekliliği davasına dair kâinatın bütün olarak idrak şartı, parçaların bütün içindeki yerini tesbit etmeden ortaya çıkan tasavvurların yanlış hükümlere yol açacağı, bunun da insana rahatlık,

sükunet ve huzur getiremeyeceği, Bertrand Russell, Einstein gibi filozof ve ilim adamlarının parça hakikatlerde derinleşmesine rağmen bütünü elde edemediği ve bundan da şikâyet ettikleri ve kapsamlı bilgiyi kazanmanın yolunun ilahî bilgiden geçtiğine dikkat çeker (Coşkun, 2019, s. 345).

Makalesinin ana görüşü olarak, “peygamberlerin salt dini konularda değil, aynı zamanda teknolojik ilerleme başta olmak üzere dünyevi konularda da insanlığa rehberlik ettiklerini” (Çınar, 2019, s. 275) söyleyen Mahmut Çınar ise bu tezini kronolojik sırasıyla “Hz. Âdem ve tarım”, “Hz. İdris ve terzilik”, “Hz. Nuh ve marangozluk” ile “Hz. Davud ve demircilik” başlıklarıyla delillendirir.

Hz. Âdem’den sonra insanlığın ikinci atası olan Hz. Nuh’un tebliğ faaliyetleri yanında hitabeti, hukuk ilkeleri koyuşu, katlanması ve metanetini koruması, gemi yapımı ve sonrasında kurduğu hayat gibi medeniyet yolunda ilk adımları atması ve bunların temel maddî araçlar ve mânevî prensipler olduğunun altına çizen İsa Yüceer, Hz. Nuh’un ve gemisinin bütün insanlıkça kabul edildiğine ve insanların kendilerini Hz. Nuh’un oğullarından (Ham, Sam ve Yafes) birine nisbet etmek istediğini söyleyerek tarihin hazin anısı Nuh Tufanının sunduklarına dikkat çeker (Yüceer, 2009, s. 175-189)

Mürşidi Seyyit Abdülhakim Arvâsî’nin peygamberler ve ilimler ilişkisi hakkında bir sözünü naklettikten sonra Necip Fazıl, Peygamberlerin tefekkür sahasının da kurucusu olduğunu şöyle ifade eder:

“Bütün ilimler, (kök bakımından) peygamberlerden kalma... Riyaziye ilmi de birçok ilim gibi semavîdir.” Benim, ‘Peygamberler olmasaydı, insanoğlu iki sayıyı üstüste yazıp toplamaktan bile âciz kalırdı’ sözüne verdikleri bu karşılık, topyekûn tefekkürün insanoğluna nereden ve nasıl geldiğini gösterici kıstâs...” (Kısakürek, 2017, s. 166; Kısakürek, 2014, s. 35)

İnsanın varlığı bildirilebilmeye muhtaç olduğu gibi iman da peygamberlerin varlığına muhtaç. Bunun yanında Allah’a soyutlayarak (tenzih ederek) inanıyoruz, Hz. Peygamber’e ise bir beşer olduğu için somut olarak inanıyoruz. Bunun için Hz. Peygamber sevgisinden Allah’a ulaşmak daha faydalı, pratik ve kolay yoldur. Yaşanmışlığın insan ile irtibatı birebir olduğu için Hz. Peygamberin hayatı daha kolay, anlaşılır ve Allah inancına ulaştırmada daha tesirlidir.

İlahi bir vahiy olarak Kur'an-ı Kerim'in yüzde 60'ının kıssalara tahsis edilmiş olması onun pratiğe yani, yaşanmışlığa önem vermesi olarak yorumlanabilir. Çünkü İslâm kalbin yolu olup (iman, kalp ile tasdiktir) Allah birçok âyetinde müminlerden imanlarını pratikte amel-i salih ile göstermelerini de istemektedir. Allah Resulü Kur'an'ın tatbiki olduğu için "yürüyen Kur'an" olarak nitelenmiştir.

Varlığın bildirilme ile mümkün oluşu ve Mutlak Fikrin gerekliliği davasını "toplayıcı hüküm" (Mirzabeyoğlu, 2017, s. 123) olarak veren ve "Peygamberler olmasaydı medeniyet olmazdı" (Mirzabeyoğlu, 2018, s. 111; Mirzabeyoğlu, 2019, s.17; Mirzabeyoğlu, 2017, s. 146, 152) diyerek bunu tezleştiren Büyük Doğu fikriyatına mensup mütefekkiri Salih Mirzabeyoğlu, Necip Fazıl'ın kendisine hazırlattığı *İstikbâl İslâmındır* eserinin 4. bölümünde bu tezinin gerekçelendirilmesini ise şöyle yapmıştır:

"Peygamberler olmasaydı, medeniyet olmazdı. İnsanlık olmazdı ki!.. Bütün insanî iş ve verim şubelerinin ruha bağlı bir zaruretin derecelerini temsil etmesi... İhtiyaçların, mücerret ruh ve fikir ihtiyacının doğurduğu bir zaruret olması... İnsanın, bildiren olmasa bilemeyeceği... İnsan faaliyetlerinin ahlâkî karakter belirtmesi... En iptidaî toplumların bile bir kültür ve medeniyet vahdeti teşkil etmesi... Dilsiz hiçbir kültür olmaması; insanın kendisini, çevresini, topluluğunu dille tanıması ve eserlerini de dile borçlu olması... Evet; bütün bu hakikatler, insanlık tarihi boyunca gelmiş bütün medeniyetlerin, Peygamberler Tarihi'nin salkım-saçak görünüşlerini temsil etmesini açıklar." (Mirzabeyoğlu, 2018, s. 113).

Bahsimizle alâkasından dolayı felsefede, "Âlet mi ihtiyaçları doğurdu, ihtiyaçlar mı âleti doğurdu?" sorusunu da hatırlatalım. İhtiyaçlar, ruh ve anlayış demek olan dile dayanır ve "İlk dil ilk insanla vardı ve ilk insan ilk peygamberdi." tesbitine varırız. Öyle ki, peygamberler olmasa ve onlar bildirmeseydi, iyi-kötü idrakı olmayacak, aile, sevgi, bağlılık, sadakat, vicdan, iman, merhamet vs. hiçbir insanî kavram yaşamayacaktı. İnsanın "küllî ruh"un temsilcisi oluşu, âyette buyurulduğu gibi "yeryüzüne halife olarak gönderilmesi" (Bakara Sûresi, 2/30) ve yine âyette buyurulduğu üzere, "yalnız Allah'a ibadet etmek üzere gönderilmesi" (Zâriyat Sûresi, 51/56) buna işaretir.

Öte yandan, "bilimsel olmak, bilim her şeyi çözecektir!" diyenlerin bile bir şuur ile davrandıkları için kendi maddeci görüşleriyle çelişecekleri ve şuurun maddeye irca

edilemeyeceğini söyleyen Mirzabeyoğlu her halükârda peygamberlerin zaruretine şöyle işaret eder:

“Belli bir mevzuya tahsis olmadan önce “ilim”in mânası bilmektir; öyleyse senin “ilimden kasdın ne? Yok. “İlmin ölçüsü nesnelliktir.” derken ve bununla madde ve maddîliği kastederken, varlığın kendini “ruh”a empoze ettiği için varlık olmasını nasıl göz önünde tutmazsın? Bu ise ruha kendini empoze eden bütün kavramların birlikte göz önünde tutulmasını gerektirir ki, neticede, müsbet ve menfî idrakinin ancak ölçüden sonra var olduğu anlaşılır; Peygamberler bildirmeseydi, “iyi-kötü” idraki olmazdı. Aslında, Peygamberler olmasa, insan hayatı olmazdı; insan, “var olması” kadar, “varoluşu”nu da buna borçlu” (Mirzabeyoğlu, 2017, s. 152).

İslâm’da akıl, “selim akıl” olup kendisinin hududunu tanımak hikmetine erince “akıl” olur... Kâinatın sınırları noktasında akıl çileleri çekmiş ve tıpkı İmam Gazâlî gibi Allah Resulü’nün ruh feyzine sığınmış olan Necip Fazıl, varlığı şöyle izah ediyor:

“Allah’ın bütün zaman ve mekânı kuşatmak üzere yarattığı “Gâye-İnsan ve Ufuk-Peygamber”, elbette bizzat başlangıcın, kâinat başlangıcının başı... (...)

O, “Gâye-İnsan ve Ufuk Peygamber”, dairenin başladığı ve bittiği nokta gibi kul ve resûl plânında hem evvellerin evveli hem de sonların sonu... (...)

O ki olmasaydı, topyekûn oluş olmayacaktı.

İşte O...

O kadar evvel ve o kadar üstün...

Bir arada sebep ve netice...

O ki, varlık O yüzden...” (Kısakürek, 2020, s. 21, 24 ve 28).

SONUÇ

Akıl, duygu ve doğru haberle nübüvvetin gerekliliğine ulaşmak mümkündür. Çünkü Allah’ın şuurlu bir canlı olarak yarattığı insana ilâhî vasfı gereği peygamberler göndermesi ve onu şuurlandırması pek tabiidir. Aksini düşünmek ise bir eksiklik olur. Allah, hikmet sahibidir, varlığı boşuna yaratmamış, tek başına mutlak hakikati bulamayacak insanı başıboş bırakmamış, rehber peygamberler ve onlarla kitaplar yollamıştır.

Allah'ın rahmet, irade, kelâm ve bi'set (bâis) gibi isim-sıfatları da peygamber göndermesine işaret eder. Allah'ın isimlerinden biri olan "Bâis", hem peygamber gönderen ve hem de öldükten sonra diriltten mânâsınadır. Peygamberlerin de mânen ölü konumunda inançsız ve münkir toplumlara hayat verdiği ve mânevî anlamda dirilttiği de mâlumdur.

İnsanın muhtaç yaratılmış oluşu ve onun Mutlak Fikri kuramayacağı açısından baktığımızda da Allah'ın peygamber göndermesini idrak ederiz. Çünkü insan, mutlak-mükemmel bir varlık ve kaynak değildir. Ayrıca insanlar pek çok konuda değişik görüşler ortaya atarlar.

Peygamberler olmasaydı iyi-kötü idraki olmazdı. Peygamberler vasıtasıyla gönderilen bilgi (hakikat) olmasaydı, hiçbir içtimaî düzen kurulamazdı. Zira insanlar peygamberlerden alınan bilgiye nisbetle ya tersinden ya düzünden kendilerine bir nizam kuruyorlar. Öyle ki o bilgiyi reddeden bile, kendisini onu redde istinaden inşa etmektedir. Yalanın, ortada bir doğru bulunmadan var olamaması gibi. Ayrıca şunu ilave edelim ki insanlar tekâmül edebilen canlılardır ve insanları içgüdüden ziyade akıl yönetmektedir. İçgüdü tek yönlü iken, aklın yönü ise sonsuzdur. İşte bu yüzden, bir düzen kurulması için bir mihrak doğruya ihtiyaç kaçınılmazdır. Hak yol dışındaki bütün felsefe ve görüşler o doğrunun peşinde ortaya çıkan yapılar ve kendilerinin kesin doğru olduğunu iddia etmektedirler ki bu bile tersinden doğrunun teklîğinin ve aşkınlığının delilidir. Bireylerin ve nefislerin üzerinde yol gösterici peygamberlere dirlik ve düzenlik açısından da ihtiyaç vardır.

İnsan başını dört ayaklıların kafasından ayıran tek nokta, mücerret düşüncedir. İnsanın Rabbini tanınması için de mücerret kavramlara ihtiyacı vardır. Allah'ın sayısız mucizesi yanında sadece insana verdiği mücerret mefhumlar bile O'nun varlığını ispata kâfi olur. Mesela sadakat ve ihanet, şükür ve nankörlük, ihlas ve riyâ, iman ve inkâr, vefâ, sevda, hayal, hüzn, neşe, ölümsüzlük iştıyakı gibi kavramlar insana nereden gelmektedir? Bu vasıflar, insanın ilahî vahye muhatap oluşu ve medeniyet kurucu yönüne işaretir.

İnsan, akılla Allah'ın varlığına ulaşsa bile, O'nun sıfatlarını, insan-evren-Allah ilişkisini, hak ve görevlerinin ne olduğunu, nasıl ibadet edeceğini, hesaba çekileceği âhret gününü, cennet ve cehennemi vs. kendi başına idrak edemez. Öte yandan insan, yukarıda bahsettiğimiz gibi dünyevî olarak da peygamberlere muhtaçtır. Bütün isimleri ve birçok

mesleği öğrenmesi açısından Allah'ın bildirmesine ve peygamberlere muhtaçtır. İlk dil, ilk insanla vardı ve ilk insan ilk peygamberdi. Ayrıca "Allah bütün isimleri Âdem'e öğretti." (Bakara Sûresi, 2/31) âyeti de bize bunu işaret ediyor. Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun tezi olarak, "Peygamberler olmasaydı, medeniyet olmazdı." tesbitini burada hatırlatalım.

Allah insanı ilahî vahye ve peygamberlere imana yatkın yarattı, birçok mücerret mefhum ile donattı. Sadece insana yaratılıştan verilen mücerret mefhumlar onun halife olmasına ve bunun gerekliliği olarak peygamberlere işaretler. Demek ki peygamberler insan için zaruret arzettiği gibi Allah'ın insana verdiği halifelik vasfının bir icabıdır da. Kısaca peygambersiz ne insan ne varlık ne din olur.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî. Müsned. Cilt 6. Kâhire: Müessesetü Kurtuba.

Akman, Ömer Faruk. "Peygamberler Olmasaydı, Medeniyet Olmazdı". *Furkan Dergisi*, Temmuz-Ađustos 2018.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Muvazzah İlm-i Kelâm*. İstanbul: Bilmen Yayınları, 1972.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. el-Câmi' u's-Sahîh, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001.

Can, Mustafa. "Nübüvvet". *Sistemik Kelâm*, editör Ömer Aydın. İstanbul: İşaret Yayınları, 2020.

Coşkun, İbrahim. "Medeniyetlerin İnşasında Peygamberlerin Rolü", Editör Ertan Özensel-Muhittin Okumuşlar. *Doğu-Batı Medeniyetlerinin İnşasında Tarih, Kültür, Sanat, Felsefe ve Din*. Bursa: Türkiye İmam Hatipliler Vakfı Yayınları, 2019.

Çelebi, İlyas. "Hüsün ve Kubuh". *DİA*, Cilt 19. İstanbul: TDV Yayınları, 1999, 59-63.

Çınar, Mahmut. "Peygamberlerin İnsanlığın Gelişim Sürecine Katkıları". Editör Fikret Karaman. *İslâm ve Yorum III*, İnönü Üniversitesi Yayınları, Cilt 3. Malatya: 2019. 263-275.

Durusoy, Ali. "İbn Sîna". *DİA*, Cilt 20. İstanbul: TDV Yayınları, 1999, 322-331.

Gazâlî. *Filozofların Tutarsızlığı*. Çev. Mahmut Kaya-Hüseyin Sarioğlu. İstanbul: Klasik Yayınları, 2016.

—, *Hakikat Arayışı*, Çev. Abdurrezzak Tek. Bursa: Bursa Akademi, 2017.

İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm*, Mektebetu dâru't-turâs, Kahire 1980.

İlhan, Avni. "Aslah". *DİA*, Cilt 3. İstanbul: TDV Yayınları, 1991, 495-496.

Karlığa, Bekir. "İbn Rüşd". *DİA*, Cilt 20. İstanbul: TDV Yayınları, 1999, 257-288.

Kaya, Mahmut. "Fârâbî". *DİA*, Cilt 12. İstanbul: TDV Yayınları, 1995, 145-162.

Kılavuz, Saim. *Ana Hatlarıyla İslâm Akâidi ve Kelâm'a Giriş*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2016.

Kısakürek, Necip Fazıl. *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2019.

—, *Çöle İnen Nur*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2020.

—, *Dünya Bir İnkılâp Bekliyor*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2014.

—, *O ve Ben*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2017.

Kutluer, İlhami. *Felsefe Tasavvuru*. İstanbul: İz Yayınları, 2017.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Kitâbü't-tevhîd*. Çev. Bekir Topaloğlu. İstanbul: İSAM Yayınları, 2016.

Mirzabeyoğlu, Salih. *Bütün Fikrin Gerekliği*. İstanbul: İbda Yayınları, 2017.

—, *İstikbâl İslâmındır*. İstanbul: İbda Yayınları, 2018.

—, *Necip Fazıl'la Başbaşa*. İstanbul: İbda Yayınları, 2019.

Nesefî, Ömer. *Ehl-i Sünnet Akâidi*. Çev. Mustafa Kasadar. İstanbul: Ravza Yayınları, 2015.

Önal, Recep. "Vahiy ve Nübüvvet". *Sistemik Kelâm*, editör Mehmet Evkuran. Ankara: Bilay Yayınları, 2020.

Sâbûnî, Nûreddin. *Mâtürîdiyye Akâidi*. Çev. Bekir Topaloğlu. İstanbul: İFAV Yayınları, 2007.

Sırrı Paşa, Giritli. *İlm-i Kelâmın Özü*. Sadeleştiren Kâzım Albayrak. İstanbul: Şamil Yayınları, 2021.

er-Râzî, Fahreddin. *Mefâtîhu'l-Ğayb (et-Tefsîru'l-Kebîr)*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, ts.

Teftâzânî, Sa'düddîn. *Şerhu'l-Akaid Tercümesi*. Çev. heyet. İstanbul: Muallim Neşriyat, 2018.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *Sünenü't-Tirmizî*. nşr. Ahmed Muhammed Şâkir v.dğr. 5 cilt. Mısır: Şirketü Mektebeti ve Matba'ati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1978.

Topaloğlu, Bekir – Çelebi, İlyas. *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: İSAM Yayınları, 2017.

Türkgülü, Mustafa. *İslâm Düşüncesinde Kelâm*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2018.

Ülken, Hilmi Ziya. *İslâm Felsefesi*. Ankara: Selçuk Yayınları, 2. Basım, t.y.

—. *İslâm Düşüncesi*, İstanbul: Ülken Yayınları, 2005.

Yüceer, İsa. "Hz. Nuh'un Medeniyete Katkıları", editör Oktay Belli, *II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu*, İstanbul: Karakutu Yayınları, 2009.